

TRACTATUS
DE SERVIS
VEL FAMVLIS ET HO-
MINIBVS TAM LIBERIS
QVAM PROPRIIS, DVORVM CLA-
RISSIMORVM IVRISCON-
sultorum,

HIPPOLYTE BONACOSSAE,
ET FRIDERICI HVSANI.

Adiecta sunt Summaria & Index copiosus.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, sub Monocerote,
ANNO M. D. LXXX.

Coll. Soc. I. B. S. V. Salm.

GREGORIO XIII.
PONTIFICI MAXIMO

HIPPOLYTUS BONACOSSA
Iur. Vtr. Doct. Ferrariensis.

N E V S O N I V S Græcus ea etate
Philosophus non ignobilis (summi
Dei Vicarie optime) teste Gallio,
lib. 16. cap. 1. dicere solebat: Cogi-
tate, si quid vos per laborem, vel
studium rectè feceritis, labor ille
cito à vobis recedet, benefactum
autem, dum vivetis, nunquam recedat, (Morum, quos
fecit, premia Doctor habet.) Sed si quid per voluptatem
nequiter feceritis, voluptas illa citò abibit, nequiter fa-
ctum semper durabit. Cum igitur ex diutina villicati-
one sacratissime iuris prudentia fructus aliquos pro cõ-
muni utilitate in medium edere vellem: Tui ipsius altam
imaginem primum videre contingit, qua nihil dignius,
nihil præclarior mihi accidere poterat, ut amplissimo e-
ius conspectu, veluti radianti sydere meum illustraretur
iudicium, hoc est, tractatum hunc meum, quem de S E R-
V I S V E L F A M V L I S inscripsi, sub eius præcipue
patrocinio, & benigna correctione tutiorem & hone-
stiorem in lucem mitterem. Non ignarus ideo, vel dissi-
mulans postea, quantum dignitati tue & humanitati
debeam, pro eius incredibili prudentia, & pietate in
seruos omnes, quos singulari urbanitate, amabiliter,
& familiariter (velut alter Lucillus) semper est pro-
sequuta, sanctæq; sedis Apostolicæ in seruos munificen-
tia. In quorum numero habuit Iacobum Bonacossam
Pauli III. Pontificis Maximi Protomedicum, & lu-

AMPLISSIMIS PRV.
DENTISSIMISQVE VIRIS DD.

COSS. ET SENATORIBVS
inclytæ Reipubl. Lunebur-
genlis, S.

*Est Epistola Dedicatoria Tractatus de
Hominibus Proprijs.*

Non deerūt, fat scio,
viri Amplissimi, qui
institutum meū im-
probaturi sint, quōd
in hac ætate consti-
tutus, iurisq̄ue ciui-
lis scientia non ad-
modum instructus,
libellum hunc in publico adparere vo-
luerim. Sed quoniam vsitatum est in o-
mnium disciplinarum tyrocinijs, speci-
men aliquod progressus atque eruditio-
nis suæ cæteris dare, suiq̄ue periculum
facere; facile apud AA. VV. & omnes bo-
nos viros susceptæ huius veniã prouin-
ciæ me impetraturum confido, præser-
tim quum permultos id ætatis idem vi-
deam tentasse. Etsi verò nonnullis hæc,
quam conscribendam aggressus sum, per-
exigui vsus materia videri posset, veteri
quippe seruitutis iugo inter nos sublato:
Tamen

TRACTATUS
DE SERVIS VEL FA-
MVLIS D. HIPPOLYTI BO-
NACOSSAE NOBILIS FERRARI-
ENSIS, I. C. CLARISSIMI D.

*Prooemium de Seruorum conditione, & vulgata
nequitia. Et, quomodo eos tractari à
dominis oporteat.*

DE SERVIS vel Familiis verba facturus:
Quid sit Seruus, famulusvè, primò in-
quiram. Et Seruus (de quo noster fit
sermo) est homo liber, qui propter in-
digentiam non est per se sufficiens ad
benè viuendum, quem oportet alij famulari, &
seruire. Aristoteles 1. Politi. de quo Ligna. In tra-
cta. de Amicitia. §. viso. num. 2. Sum. vir. ca. 38. in 2.
Serui itaque multis modis dicuntur. secundum
eundem Philo. Alij dicuntur serui per beneuolé-
tiam solam. Vnde Tibullus. *Nullus liber erit, si
quis amare volet.* Et in hoc laudatur, qui talé sibi
acquirat amicum. ait Seneca ad Lucillum. vbi lau-
dat in hoc Lucillum, quòd amicabiliter & fami-
liariter viuebat cū Seruis suis. Et tales debét esse
Prælati. Hinc Papa se vocat Seruum seruorū Dei:
quia vtilitatibus & commodis seruorum Dei in-
cumbit & infistit. Soci. Senior in c. fi. nu. 2. de cle-
rico venatore. Alij sunt serui per malitiam. Alij
per denominationé extrinsecam. Alij per violé-
tiam. Alij per natiuitatem, captiuitatem, vel vè-
ditioné, vel aliam legis dispositionem, de quibus
fusus Ligna. ibi. Serui autem per malitiam regu-
lariter omnes sunt vitiosi & fures. Et ideò dicit
lex, quòd surriperent ciberes, si aliud nō possēt.

TRACTATUS
 DE SERVIS SEV HO-
 MINIBVS PROPRIIS, IN
 QVO TVM VETERIS, TVM HO-
 diernæ seruitutis iura breuiter ac di-
 lucidè explicantur,

AUCTORE

IOANNE FRIDRICO
 HVSANO. I. C.

CAP. I.

- 1 *Homines iure naturali liberi.*
- 2 *Et prædia.*
- 3 *Qualibet res præsumitur libera.*
- 4 *Duo capita iuris gentium. num. 5.*
- 6 *Aristotelis sententia falsa.*
- 7 *Serui vnde dicti.*
- 8 *Bellum quid.*
- 9 *Primum requisitum iusti belli.*
- 10 *Belli indicendi modus iure veteri.*
- 11 *Bellum iniustum indicens, latro est.*
- 12 *Bellum non nisi publica auctoritate potest suscipi.*
- 13.
- 14 *An cuius licitum sit, indicere bellum.*
- 15 *Soli pontifici & Imp. Rom. belli indicendi potestas est.*
- 16 *Item Regibus & liberis ciuitatibus, superiorem non recognoscentibus.*
- 17 *Principibus inferioribus bellum genere vetitum.*